

שליפות ואיומים: הניהול של קיש מזדרז את מערכת החינוך וההשכלה הגבוהה

שר החינוך הפך את מערכת החינוך לכזו שמונעת משיקולי פריימריז; תחקיר על תפקוד המשרד במלחמה גילה כשלים חמורים; קיש נאבק להעברת מיליארדים לחינוך החרדי; את פתרון המשבר בחינוך המיוחד דחה לבא אחריו; ואת המועצה להשכלה גבוהה הפך לשדה קרב; 10 הערות על השר וההריסות שיותר לשר הבא

שחר אילן 06:00, 31.08.25 **כלכליסט**

1. יהדות בכפייה

אם יש נושא שממחיש היטב את [דרך ההתנהלות של שר החינוך יואב קיש, זו רפורמת שורשים במדעי היהדות](#). הרפורמה עליה הכריז במאי, כוללת לימודי תנ"ך חובה בכל שנה, חובה להשתמש בתכנים מוטים לכיוון אורתודוקסי, טיולים רבים לירושלים ובחינת מיצ"ב בתנ"ך. יש עולם שלם של אישים וארגונים שפועל לתגבור הזהות היהודית של תלמידי החינוך הממלכתי. שר שבאמת מעוניין בזהות יהודית היה מנהל איתם דיאלוג ומגיע איתם להסכמות. הרי הם אלה שיקבעו איך רבים מההורים יקבלו את הרפורמה.

אבל קיש הפך את העימות והבריונות בכל מקום שאפשר להגיע להסכמה למאפיין מרכזי של כהונתו. שיתוף פעולה עם ארגונים פלורליסטיים לא מביא תועלת בין מתפקדי הליכוד, עימות איתם – דווקא כן. לכן בחר קיש להתעלם מארגוני הזהות היהודית ולשתף פעולה עם יו"ר ועדת השקר כלשהו בכנסת לזהות יהודית, גלית דיסטל אטבריאן.

בכך הגביר מאוד את הסיכויים שהרפורמה שלו תושלך לפח האשפה הגדוש של רפורמות חינוכיות והחמיץ הזדמנות פז להעצים באמת את הזהות היהודית של תלמידי ישראל. ככה זה כשהפריימריז בליכוד הם השיקול החינוכי העיקרי במדינת ישראל.

כך קרה שעם תחילת הקדנציה הבהיר קיש שלא ייתן לסגן השר לשעבר לענייני הומופוביה ושנאת מיעוטים אבי מעוז דריסת רגל בפיקוח על תוכניות הלימודים, ואילו בחודשים האחרונים הוא מסמן את עצמו כמתחרה למעוז בתחום היהדות בכפייה.

2. תקציבים בלי ליבה

מערכת החינוך אחראית לשתי בעיות כלכליות אסטרטגיות שמשפיעות דרמטית על כלכלת המדינה. אחת היא המצב שבו [רוב החינוך החרדי לבנים אינו מלמד לימודי ליבה](#) ואינו מכין את תלמידיו לשוק העבודה. התוצאה היא שרק 50% מהגברים החרדים עובדים והם משתכרים פחות מ־50% מגברים יהודים חילונים.

אלא שקיש לקח את תפקיד שר החינוך כשהוא יודע שהשר חיים ביטון יהיה שר החינוך החרדי במשרדו והוא עצמו בעצם שר החינוך הלא חרדי. בתקציב המקורי של 2023 אושרו [תוספות של 2.7 מיליארד שקל](#) לחינוך החרדי ושל 700 מיליון שקל בלבד לכל יתר החינוך. המלחמה והזעם על ההשתמטות החרדית גרמו לכך שהחרדים נאלצו בהמשך לוותר על חלק מהביזה.

נכנס לתפקיד שר החינוך בממשלה ה־37. מטיח בשרה הקודמת יפעת שאשא ביטון "שמענו אותך שנה וחצי", אחרי שהמליצה לו להקשיב לנאומה

● ינואר 2023

מבטל את רפורמת המח"ר החדשה בבחינות הבגרות, שכללה עבודת גמר במקום בחינות חיצוניות

● פברואר 2023

מנסה להשתלט על דירקטוריון הספרייה הלאומית, כנראה כדי להביא לפיטורי הרקטור שי ניצן. נהדף באמצעות איומי תורמים לבטל את תרומתם

● מרץ 2023

מודיע על רפורמה מתונה בבגרות המח"ר שבה שילוב מתון של עבודות ומיומנויות

● מאי 2023

נכשל ניסיונו למנות את מקורבו פרופ' דודי שוורץ מהקריה האדמית אנו לסגן יו"ר המל"ג, שהוא היו"ר בפועל

● מאי 2023

מאשר תקציב המדינה שבו ניתנות תוספות לחינוך החרדי בהיקף של קרוב ל־2.7 מיליארד שקל ושל 700 מיליון שקל לכל יתר מערכת החינוך

● יולי 2023

מנכ"ל משרד החינוך אסף צלאל, שהיה מפקדו של קיש בחיל האוויר, מודיע על התפטרותו במחאה על ההפיכה המשטרית

● דצמבר 2023

מודיע על החזרת הלימודים בעוטף בפברואר על אף התנגדות הרשויות

● דצמבר 2023

אחרי שעייב כשנה את הקמת אוניברסיטת תל חי, מאשר את הקמתה בשל המלחמה

● פברואר 2024

מנסה לבטל כליל את החלוקה הרגילה של פרסי ישראל כדי לסכל את הענקת הפרס ליזם ההייטק איל וולדמן שהיה פעיל במחאה נגד ההפיכה המשטרית. התקפל לאחר שהיועמ"שית סירבה להגן על החלטתו בבג"ץ

איל וולדמן. קיש ניסה לסכל מועמדותו לפרס צילום: אוראל כהן

מוציא לדרך את אחת מתוכניות הדגל שלו – שילוב לימודים אקדמיים בתיכון

● יולי 2024

ועדת דותן פוסלת את המועמדות שלו לתפקיד מנכ"לית המועצה להשכלה גבוהה, דניאלה חיון יחזקאלי, בשל אי־עמידה בתנאי הסף

● ספטמבר 2024

חוות דעת של המשנה ליועמ"שית אביטל סומפולניסקי קובעת שיש ליקויים משפטיים קשים בתקנות שבאמצעותן מנסה קיש להכשיר את תוספות השכר למורים החרדים

● דצמבר 2024

ישראל מתרסקת במבחני TIMSS העולמיים לכיתות ח': ממקום 9 ב־2019 ל־23 במתמטיקה, ומ־16 ל־25 במדעים

המבוכה בביהמ"ש: קיש מנופף לראש הממשלה צילום: צילום מסך

● דצמבר 2024

קיש מצולם ברגע מבין במיוחד כשהוא מנופף לרה"מ בביהמ"ש וקורא לעברו כדי שיבחין בו

● מאי 2025

מודיע על רפורמה בלימודי היהדות שתכלול לימודי זהות יהודית חובה, בחינת מיצ"ב בתנ"ך והטיה לתכנים אורתודוקסיים

● יוני 2025

על אף שנשאר מספיק זמן לבחינות הבגרות אחרי מלחמת איראן, מודיע שתלמידים שירצו בכך יוכלו לקבל תעודת בגרות לפי ציונים פנימיים ובלי להיבחן

● יולי 2025

תחקיר משרד החינוך על מערכת החינוך במלחמה חושף: הלמידה מרחוק לא סיפקה מענה, המשרד לא נערך לתרחיש חירום ממושך וחסרה מערכת לניהול מידע בזמן אמת

● אוגוסט 2025

אחרי שש שנים ללא מנכ"ל, ועדת דותן מאשרת את המועמדות החדשה של קיש למנכ"לית המל"ג, מאיה לוגסי בן חמו

● אוגוסט 2025

מציג רפורמה בלימודי המתמטיקה והמדעים

ובכל זאת הקדנציה הזאת יצרה לו הזדמנות חריגה. שני גורמים בחברה האזרחית, עמותת חדו"ש לחופש דת ושוויון והאקטיביסטים החברתיים ישראל קרויזר ובנו אור רפל-קרויזר, [עתרו לבג"ץ בעניין רשתות החינוך החרדיות המפלגתיות](#) – החינוך העצמאי של אגודת ישראל ובני יוסף של ש"ס. חדו"ש עתרה בדרישה לחייב את החינוך החרדי בלימודי ליבה בהתאם לתקציב שהוא מקבל ובני משפחת קרויזר עתרו בדרישה לשים קץ לאי-הסדרים.

קיש לא רק שלא קפץ על ההזדמנות לעשות סדר [כפי שעשו בכירי האוצר והייעוץ המשפטי לממשלה](#). הוא עשה כל שביכולתו להעביר תקנות שיאפשרו לרשתות החינוך החרדיות המפלגתיות לקבל סכומי עתק לתוספות שכר למורים ובכל זאת להמשיך להפעיל מוסדות שאין בהם תוכנית ליבה מלאה. בציבור החרדי הולך וגובר הביקוש לחינוך ממלכתי, שנותן תקצוב מלא ולימודי ליבה מלאים. המפלגות החרדיות עושות כל שביכולתן להקשות על פתיחת מוסדות ממלכתיים חרדיים הן באמצעות משרד החינוך והן באמצעות הרשויות המקומיות. גם את ההזדמנות הזו קיש לא ניצל.

3. פסיכולוגים זה לחלשים

הקדנציה של קיש עמדה בסימן שנתיים של מלחמה. תחקיר על תפקוד המשרד במלחמה [גילה כשלים חמורים](#). אחד הליקויים שנחשפו בתחקיר עוסק בנטייה הטבעית של משרד החינוך לא לאסוף נתונים, בייחוד כאלה שלא נוחים לו ועלולים לחשוף את אוזלת היד שלו. התחקיר קובע ש"במועד פתיחת המלחמה לא היתה למשרד מערכת ייעודית לניהול מידע במצבי חירום. פערי המידע יצרו קושי ממשי באיתור ובשיבוץ תלמידים, הובילו לטיפול חלקי או מאוחר בנפגעים רגשית, וגרמו לחוסר תיאום בין מחוזות. יחידות רבות במשרד התקשו לספק מענים מותאמים, בשל היעדר תמונת מצב עדכנית".

בהקשר של אי-מתן טיפול לתלמידים חשוב להזכיר את דו"ח מבקר המדינה שפורסם ביולי והתריע על כך שהמדינה מעסיקה רק 2,400 פסיכולוגים חינוכיים, 1,000 פחות מהתקן ו- 2,600 פחות ממה שמנהלי השירותים הפסיכולוגיים החינוכיים סבורים שדרוש. כלומר הסיכוי של תלמיד לקבל מענה פסיכולוגי ראוי ובזמן בלי ללכת לטיפול פרטי ממילא לא גבוה.

4. המלחמה מגדילה פערים

המלחמה גם הגדילה דרמטית את הפערים בין תלמידים. המפונים היו ברובם מהפריפריה וגם מי שנאלצו ללמוד במקוון תקופות ארוכות היו ילדי הדרום והצפון. תחקיר משרד החינוך העלה שחרף הניסיון שנצבר בלמידה מקוונת במערכת החינוך, היא לא היתה ערוכה לתרחיש של למידה ממושכת מרחוק. כיוון שלמידה מרחוק גם מגדילה פערים, אפשר להניח שבמבחני PISA הבאים, כמו בקודמיהם, ישראל תשמור על מעמדה הבלתי מעורער והמאוד לא מכובד כאלופת העולם בפערים לימודיים. הפערים נצברו במשך עשורים ואינם אשמת קיש, אבל הוא עשה מעט מאוד כדי להקטין אותם. במקום זה התמקד באינספור מלחמות פוליטיות מיותרות - כי הפוליטיקה, גם כאן, היא המוטיבציה שלו.

5. פוליטרוק החינוך

כמו רבים משרי הליכוד קיש לא הפסיק להוציא [הוראות של סתימת פיות וזריעת פחד](#) בקרב העובדים והארגונים בתחומי משרדו. לעתים קרובות הדבר נעשה בחוסר כל סמכות.

להלן שתי דוגמאות רק מהחודש האחרון. באוגוסט הודיע ש"נחשפתי לסרטון שבו בניגוד להנחיות ולהוראות הנציבות, מנהלים ועובדי הוראה מתבטאים באופן פוליטי מובהק ומשתפים פעולה עם 'קמפיין ההרעבה' השקרי בעזה. כל עובד הוראה שפעל בניגוד לנהלים, לקח חלק בסרטון והביע את דעותיו הפוליטיות - יזמן לשיחת בירור במחוז שבו הוא מלמד. במקרה של הישנות, יטופל משמעתית". בפועל, אנשי החינוך הביעו דעתם בצורה חוקית לגמרי וקיש פשוט מהלך אימים. לקראת יום השביתה למען החטופים וסיום המלחמה פנה קיש בדרישה לנשיאי האוניברסיטאות לנכות שכר לכל איש סגל שישבות. העובדה שחוקרי אקדמיה אינם מחתימים שעון והם מנהלים את לוח הזמנים שלהם לפי הבנתם לא הפריעה להודעה המגוחכת. בסופו של דבר, הפריימריז בליכוד מתקרבים ותחרות ההתבהמות בעיצומה.

6. החינוך המיוחד יחכה

עם כניסתו לתפקיד הבין קיש שהאתגר התקציבי העיקרי של מערכת החינוך הוא [הגידול העצום בתקציב החינוך המיוחד](#), שעלותו גדלה בקצב של כ-2 מיליארד שקל לשנה, ומינה ועדה בראשות מנכ"ל אל על לשעבר עמוס שפירא לחפש פתרון לבעיה.

[ועדת שפירא](#) המליצה על מהפכה בחינוך הכללי, כדי שיוכל לשלב ילדים עם צרכים מיוחדים. התקציב הדרוש לא מבוטל – השקעה חד-פעמית של 14 מיליארד שקל בייחוד בבניית כיתות ותוספת 1.5 מיליארד שקל לשנה. אבל הוועדה טוענת שאפשר לפרוס את התקציב באמצעות מלווה, וכן שההשקעה תחסוך סכומים גדולים בהרבה. באוצר, לעומת זאת, טוענים שאין שום יסוד להניח שהמהלך היקר יניב בכלל תוצאות. קיש הודיע על אימוץ המסקנות, אבל במקביל הודיע על דחיית היישום ל-2027. כלומר לא רק שהוא נתן לבעיה להחריף דרמטית בתקופתו, הוא גם גלגל אותה אל השר הבא.

7. ישראל תהיה ריאלית?

קשה להאשים את קיש בהתרסקות של ישראל במבחנים הבינלאומיים: ישראל צנחה ממקום 9 במתמטיקה [במבחני TIMSS](#) ב-2019 לכיתות ח' למקום 23 ב-2024. במדעים ירדה ישראל מהמקום ה-16 למקום ה-25. הוא ירש מערכת חינוך שמקנה ידע ולא מלמדת חשיבה ויישום.

הפתעה חיובית היתה כשקיש הכריז לפני כעשרה ימים על [רפורמת ישראל ריאלית לתגבור לימודי ה-STEM](#), כלומר מתמטיקה, מדעים ומחשבים. נכון, מדובר בתוספת של 100 מיליון שקל בלבד בניגוד למיליארדים שניסו להזרים לחינוך החרדי. ובכל זאת, זה מהלך חיובי ונחוץ שממש עוסק בחינוך ולא מנסה להכניס אצבע בעין לאף אחד. יתרה מזאת, המהלך מבוסס על ההבנה שעתידי הלימודים הריאליים מתמקד בהחלטות שיקבלו התלמידים בחטיבת הביניים ובסודות שיוקנו להם בחטיבה ולכן הוא מתמקד בחטיבות. שתי שאלות שלא ברור אם למשרד יש תשובות עליהן זה איך להכשיר מספיק מורים למקצועות כמו מתמטיקה שבהם יוכלו לקבל שכר הרבה יותר גבוה בהייטק, ואיך לשכנע את המורים ללמד את התלמידים לחשוב בעצמם.

8. מרצה את המשפחה המלכותית

שוב ושוב ניסה קיש להשתלט על מוסדות תרבות ונהדף, אבל היה נראה שכל מה שחשוב לו זה שמשפחת נתניהו תרשום לפניה את הניסיון. כך היה [כשניסה ב-2023 להשתלט על דירקטוריון הספרייה הלאומית](#) בניגוד לחוק המקנה לספרייה עצמאות. הוא נאלץ לסגת אחרי שתורמים איימו למשוך תרומות ענק. קשה היה להסביר זאת אלא ברצון להדיח את פרקליט המדינה לשעבר שי ניצן המכהן בתפקיד בכיר בספרייה.

כך היה כשניסה לבטל את החלוקה הסדירה של פרסי ישראל ב-2024 כדי לסכל את הענקת הפרס לזם ההייטק איל וולדמן, פעיל מחאה בולט נגד ההפיכה המשטרית ואב שכול ממסיבת הנובה. [הוא נאלץ לסגת](#) מההחלטה אחרי שהיועמ"שית סירבה להגן עליו בבג"ץ.

9. קרבות באקדמיה

תחרות התבהמות היא כנראה ההסבר למה קיש תמיד יעדיף להיכנס לקרב ולהפסיד על פני הסכמה שקטה. קיש הפך את עצמו לשר למלחמה באקדמיה ואת המועצה להשכלה גבוהה לשדה קרב. זה התחיל מכך שהניסיון שלו [למנות את פרופ' דודי שוורץ](#) לסגן יו"ר המועצה להשכלה גבוהה שהוא היו"ר בפועל נכשל בשל התנגדות האוניברסיטאות. מאז קיש לא מינה סגן יו"ר ומנהל יחסים לעומתיים עם האוניברסיטאות שהוא אמור לייצג אותן בממשלה. הרבה מאמץ הקדישו קיש ושוורץ [להביא להדחת יועמ"שית המל"ג יעל טור-כספא](#) שהם רואים כמי שבולמת את פעולות ההשתלטות שלהם.

עם זאת, לאחרונה מסתמן שיפור במל"ג. קיש הפתיע כשמינה לתפקיד הבכיר ביותר במועצה, יו"ר הוועדה לתכנון ולתקצוב, את נשיא המכללה האקדמית להנדסה אפקה [פרופ' עמי מויאל](#), איש אקדמיה והייטק מקצועי ורב זכויות. המינוי של איש מכללה איפשר לו להכניס אצבע בעין לוועד ראשי אוניברסיטאות, אבל גם שם סבורים שמויאל מינוי מאוד מוצלח.

במשך שש שנים היה תפקיד מנכ"ל המל"ג לא מאויש בגלל ההתעקשות של שרים שונים ובראשם קיש על מינוי מקורב. לקיש לקח קרוב לשלוש שנים עד שהצליח לאייש את התפקיד. יש לקוות שמויאל והמנכ"לית החדשה ד"ר מאיה לוגסי בן חמו יצליחו לשקם את ההרס שקיש הותיר.

10. לא עמד ביעדים

בראשית אוגוסט הוציא קיש מכתב לעובדי המשרד שבו שיבח אותם (ותוך כדי כך את עצמו) על שהם ממוקמים במקום הרביעי בטבלת ביצוע החלטות הממשלה עם 87% לעומת ממוצע משרדי ממשלה של 73%. הרהב הזה מבוסס כמובן על העובדה שהממוצע כולל כמות גדולה של משרדי שקר כלשהו שבניגוד למשרד החינוך אין להם מנגנון יציב לביצוע החלטות וגם לא תקציבים מסודרים.

אלא שדו"ח ביצועי הממשלה כולל גם טבלה של עמידה ביעדים מרכזיים. יעד מרכזי אחד של משרד החינוך הוא "שיעור מדדי הידע והמיומנויות שבהם עלה הציון הממוצע של תלמידי ישראל ביחס לשנה הקודמת". חלה בו התרסקות מ-62% ב-2023 ל-39% ב-2024. עוד יעד:

"שיעור התחומים הנבדקים במחקרים בינלאומיים שבהם השינוי בהישגי ישראל היה גבוה ביחס לשינוי בממוצע המדינות". חלה בו קריסה מ-50% ל-33%.